Stichting Landschapsbeheer Gelderland

Ons landschap: mensenwerk!

Van Hattem tot Groesbeek en van Vuren tot Rekken

Beleidsplan 2026 - 2030

Rozendaal, december 2025

Inhoudsopgave

1. Inleiding

2. Waar staan we eind 2025?

    2.1 Landschapsontwikkelingen
        2.1.1 Wat is landschap eigenlijk?
        2.1.2 De overheden en het Gelderse landschap
            2.1.2.1 Veel gevolgen van maatschappelijke gevolgen voor het landschap
            2.1.2.2 Het landschap preciezer onder de loep
            2.1.2.3 Wat doen de provincie Gelderland en de Gelderse gemeenten voor het landschap?
        2.1.3 De economische gebruikers van het Gelderse landschap
            2.1.3.1 Natuurinclusieve landbouw
            2.1.3.2 Natuurinclusieve energietransitie
            2.1.3.3 Andere bedrijven landschapsinclusiever maken
        2.1.4 Inwoners en het Gelderse landschap
    2.2 Welke waarde creëert SLG?
        2.2.1 Bijdrage aan brede welvaart
        2.2.2 Actieve inwoners en vrijwilligerswerk
        2.2.3 Klompenpaden feest der verbinding
        2.2.4 Agenderen van landschap en basiskwaliteit natuur
        2.2.5 Middelen mobiliseren om onze functie uit te oefenen

3. Onze visie op landschap
    3.1 Winst voor het landschap: een kwaliteitsbenadering
    3.2 Identiteit
    3.3 Beleefbaarheid
    3.4 Duurzaamheid

4. Onze missie

5. Onze werkwijze
    5.1 Lokale landschapszorg
    5.2 Op basis van vertrouwen en gericht op samenwerking
    5.3 Deskundig en resultaatgericht
    5.4 Gelderland ons overal even lief

6. Beleidsdoelen
    6.1 Versterken van de landschappelijke identiteit van de karakteristieke Gelderse landschappen
    6.2 Vergroten van de beleefbaarheid van de karakteristieke Gelderse landschappen
    6.3 Vergroten van de bestendigheid van de karakteristieke Gelderse landschappen
    6.4 Organisatiekracht versterken

7. Meerjarenprogramma en meerjarenbegroting

Bijlage 1 Rol en positie participatieprofessionals

Bijlage 2 Veranderende relatie tussen overheid & bewoners

1. Inleiding

Het beleid van Stichting Landschapsbeheer Gelderland (SLG) wordt om de 5 jaar tegen het licht gehouden en geactualiseerd. We geven met dit beleidsplan richting aan onze inhoudelijke koers.
We beschrijven welke kansen en uitdagingen er zijn met betrekking tot landschap, welke positie wij willen en kunnen innemen aan de hand van waar we sterk en minder sterk in zijn, welke uitvoeringsstrategie we verkiezen, wat we anders willen gaan doen, waar we beter in willen worden en welke eisen dat stelt aan onze werkorganisatie en onze 'governance'.

Bouwstenen voor het nieuwe beleidsplan waren:

- evaluatie van het vorige beleidsplan, 2025
- strategiebespreking met de medewerkers van SLG en de raad van toezicht van SLG
- consultatie van de Vrijwilligersadviesraad van SLG
- consultatie van stakeholders, 2025

2. Waar staan we eind 2025?

In dit hoofdstuk wordt de stand van zaken beschreven, zoals wij deze zien en interpreteren. We geven duiding aan het landschap, we beschrijven ontwikkelingen in Gelderland en de kansen en bedreigingen die daarmee gepaard gaan voor het landschap. Daarbij hanteren we de volgende indeling:

- overheden (EU, rijk, provincie, gemeenten, waterschappen) en hun maatschappelijke opgaven (wonen, voedsel, water, mobiliteit, natuur, biodiversiteit, cultuur, cultuurhistorie, erfgoed, leefbaarheid, recreatie, gezonde en veilige leefomgeving, klimaatadaptatie, beperken opwarming aarde)
- economische gebruikers van het landschap (landbouw, toerisme, andere bedrijven, energie opwek) en hoe zij zich verhouden tot het landschap
- inwoners van Gelderland en de mogelijkheden die zij hebben om zich in te zetten voor het landschap

Ook beschrijven we welke waarden we als stichting creëren, wat onze kracht is, waar in het landschap we de meeste toegevoegde waarde menen te hebben en hoe we het verschil willen maken.

2.1 Landschapsontwikkelingen

Om het over landschapsontwikkelingen te hebben is het van belang om meer duiding te geven aan het begrip landschap. Wat is het en waar tref je het aan? En waar bestaat het eigenlijk uit en aan welke veranderingen is het onderhevig?

2.1.1. Wat is landschap eigenlijk?

Een van de meest bekende woordenboeken in Nederland, het Van Dale groot woordenboek van de Nederlandse taal, oftewel de Dikke Van Dale, definieert landschap in de meest recente druk van 2005 als 'de omgeving zoals de mens die waarneemt'. In deze definitie schuilt geen oordeel. Echter, afhankelijk van de gebruiker kan eenzelfde landschap als waardevol of waardeloos, mooi of lelijk, betekenisloos of betekenisvol worden beschouwd. Waar een agrariër het nuttige van een grootschalig verkaveld en goed gedraineerd landschap voor zijn bedrijf toejuicht, is het voor een wethouder die de biodiversiteit wil herstellen een gruwel. En zo zijn er veel uiteenlopende perspectieven op landschap.

Het landschap is de resultante van natuurlijke processen in combinatie met de invloed van de mens. Overal is er landschap en er is een grote mate van variatie in landschappen. Ook in het gebruik van het landschap verschillen landschappen sterk van elkaar. In het ene landschap wordt meer gewoond, denk aan steden en dorpen, in het andere landschap wordt meer gewerkt, denk aan bedrijventerreinen en landbouw. Ook is er veel variatie in landschappen als het gaat om ruimte voor natuurgebieden, voor uitoefening van land- en tuinbouw, voor de winning van grondstoffen, voor de opwek van duurzame energie en de mogelijkheden om te recreëren. En nagenoeg al deze functies zijn aan ontwikkeling en verandering onderhevig en kennen vele verschijningsvormen. Daar komt bij dat de aarde in een zeer alarmerend tempo opwarmt ten gevolge van het gedrag van de mens. Met als gevolg een veranderend klimaat. We zijn genoodzaakt de opwarming zoveel als mogelijk te beperken en ons aan te passen aan deze klimatologische veranderingen. Enerzijds voor onszelf, maar ook om de gemeenschap van leven om ons heen, ook wel biodiversiteit genoemd, te beschermen en te ondersteunen. Door de klimatologische veranderingen, schuift het verspreidingsgebied van veel plant- en diersoorten op het noordelijk halfrond op naar het noorden. Door heftiger droogte heeft bijvoorbeeld de beuk, maar ook de eik, het steeds moeilijker. Een steeds relevantere vraag is zodoende op welke wijze we op klimatologische veranderingen in gaan spelen bij de toekomstige inrichting van onze landschappen.

De manier waarop de mens zich gedraagt en met het landschap omgaat is sterk bepalend voor de identiteit, zowel historisch als ecologisch, alsmede de kwaliteit en continuïteit (volhoudbaarheid) van het landschap. Aangezien de mens onderdeel is van en afhankelijk is van de natuur, draagt zij een bijzondere verantwoordelijkheid, ook vanuit welbegrepen eigenbelang, de natuur in stand te houden, te herstellen en te laten floreren. De kwaliteit van een landschap is sterk afhankelijk van de wijze waarop en de mate waarin de mens en haar samenwerkingsverbanden (burgerinitiatieven, bedrijven, organisaties, overheden) oog heeft voor en rekening houdt met de karakteristieke landschapskwaliteit en de biodiversiteit. Als de mens de veroorzaker is van het achteruitgaan van de kwaliteit van het landschap, kan de mens dus ook de veroorzaker van het herstel van de kwaliteit van het landschap zijn. De mens heeft de voornaamste sleutel in handen.

Al met al is en blijft het landschap vooral het resultaat van menselijk gedrag en van mensenwerk. Wij beschouwen het als een levend erfgoed en (zoals ecoloog en filosoof Matthijs Schouten zegt) een aards huis voor al het leven en alle levensvormen, de biodiversiteit, waar wij als mens onderdeel van zijn. In onze opvatting leeft een landschap pas ‘onder de mensen’ als het de bedoeling is van mensen om het goede te behouden en het minder goede te verbeteren. En zo de inspanningen van onze voorouders en het kenmerkende van het gebied of de streek te eren, de biodiversiteit te stutten en te steunen. Laten we hedendaagse maatschappelijke opgaven een passende plek en invulling geven zonder afbreuk te doen aan landschappelijke kwaliteit, ook als deze kwaliteit verandert met de tijd.

Het domein waarop wij ons begeven is het domein van het cultuurlandschap en wij bevorderen daarom een cultuur waarin mensen en hun bedrijven, organisaties, instituties en overheden zich levendig en met bezieling inzetten voor hun landschap, omdat we als mensen onlosmakelijk verbonden zijn met onze natuurlijke omgeving en ons ook verbonden weten met het verleden en zodoende met besef van het verleden verstandige keuzes maken voor de toekomst. Je inzetten, veelal samen met anderen, voor je fysieke leefomgeving, je landschap, is op en top mens zijn. Landschap is echt mensenwerk!

Aangezien de economie nogal bepalend is in ons deel van de wereld, zoemen we nog even wat verder in op het landschap in relatie tot de economie.
Een karakteristiek landschap is economisch gezien een zogenaamd ‘collectief of semi-collectief goed’ (in tegenstelling tot een ‘privaat goed’), aangezien een landschap vele maatschappelijke belangen dient en er geen exclusieve aanspraak door een individu of bedrijf op landschap en landschapskwaliteit kan worden gemaakt. Aangezien markt en samenleving onvoldoende voorzien in kenmerkende landschapskwaliteit, intervenieert de overheid met wet- en regelgeving, stimulansen en subsidies om doelen te behalen. Iedere overheid (EU, rijk, provincie, gemeente, waterschap) heeft zo haar eigen interventiemogelijkheden en maakt daarin haar eigen keuzes. Op die manier worden aan markt en samenleving kaders gesteld en mogelijkheden geboden. De vraag is natuurlijk of deze kaders en mogelijkheden leiden tot het gewenste landschap en de gewenste kwaliteit ervan. Via het democratisch bestel kunnen kaders en mogelijkheden telkens worden bijgesteld om de maatschappelijke opgaven te realiseren, economisch gebruik mogelijk te blijven maken en aan de behoeften van inwoners te voldoen.

In de volgende paragrafen gaan we nader in op kansen en bedreigingen in het Gelderse landschap aan de hand van ontwikkelingen bij overheden, bij economische gebruikers en bij inwoners.

2.1.2. De overheden en het Gelderse landschap

2.1.2.1 Veel maatschappelijke opgaven met gevolgen voor het landschap

De overheden (EU, rijk, provincie, gemeenten, waterschappen) interveniëren om maatschappelijke opgaven, waarvoor zij aan de lat staan, te realiseren. Het gaat dan om opgaven op het gebied van wonen, voedsel, mobiliteit, natuur, biodiversiteit, cultuur, cultuurhistorie, erfgoed, leefbaarheid, recreatie, gezonde en veilige leefomgeving, klimaatadaptatie en beperken opwarming van de aarde. Maar natuurlijk ook over het behoud, het herstel en de versterking van de variatie aan Gelderse landschappen. Al deze opgaven hebben gevolgen voor het landschap, zowel visuele gevolgen als gevolgen voor de herkenbaarheid en de ecologische waarden. De uitdaging is dus dat al deze opgaven zoveel mogelijk landschapsinclusief worden gerealiseerd.

Van het totale oppervlak van de provincie Gelderland bestaat ongeveer 65% uit landelijk gebied (exclusief bossen en natuurgebieden) en 25% uit overig gebied. Dit percentage van 65% loopt langzaam terug door de uitbreiding van steden en dorpen (woningbouw, nieuwe bedrijventerreinen, ontsluiting/wegen), de energietransitie en door de uitbreiding van natuurgebieden en het onderling verbinden van natuurgebieden. Deze 65% bestaat vooral uit agrarisch gebruik. Het karakter van het landelijk gebied verandert snel, met name door de komst van zonne- en windparken, door het bouwen van woningen, bedrijventerreinen, nieuwe infrastructuur voor mobiliteit en door veranderingen in het agrarisch grondgebruik. Denk daarbij aan verdere schaalvergroting, steeds meer intensieve teelten als aardappels, uien en sierteelten, die op een weinig duurzame wijze worden geteeld. Wij zien een lichte toename van natuurinclusieve landbouwinitiatieven die lokaal positief bijdragen aan de kwaliteit van het landschap en de biodiversiteit. Verder is er (nog steeds) sprake van een overmatige stikstofneerslag op het Gelderse landschap, waar de natuur overal in Gelderland in meer of mindere mate onder te leiden heeft en worden veel verschillende pesticiden aangetroffen buiten de akkers waarvoor ze bedoeld zijn. Ze komen terecht op plekken waar grondeigenaren er niet om gevraagd hebben, ze er ook niet willen hebben en waar de biodiversiteit er onder te leiden heeft. Ook heeft de klimaatverandering gevolgen voor het landelijk gebied, aangezien het frequenter heel droog of heel nat wordt en er adaptieve maatregelen worden getroffen. Al deze ontwikkelingen drukken hun stempel op het landschap en de biodiversiteit, meestal in negatieve zin. De meeste ontwikkelingen vinden helaas (nog) niet landschapsinclusief plaats.

2.1.2.2 Het landschap preciezer onder de loep

Het landschap in Gelderland verandert dus in rap tempo. Er is al langere tijd een aantal ontwikkelingen gaande die de kwaliteit van het landschap aantasten. De kwaliteit van een landschap wordt bepaald door een historisch ruimtelijk samenspel van vlakken, lijnen en punten, zou je van bovenaf op een landschap kijken. Het historisch kenmerkende ruimtelijk samenspel van vlakken (akkers, weidegronden, hooilanden, hoogstamboomgaarden, kleine bos- en heidepercelen, voormalige geriefhoutbosjes, boerenerven), lijnen (houtwallen, singels, heggen, bomenrijen, wildwallen, waterlopen) en punten (poelen, solitaire bomen) is steeds minder intact, steeds minder goed onderhouden en steeds minder goed herkenbaar. Er is veelal sprake van vervlakking en achteruitgang van de karakteristieke landschapskwaliteit. Uit een ‘geodata’ analyse in 2025 door de provincie Overijssel blijkt dat er per saldo (dat wat er bijkomt en dat wat er verdwijnt met elkaar verrekend) structureel jaarlijks 20 ha aan landschapselementen in het landelijk gebied is ‘opgeruimd’ in de provincie Overijssel, al dan niet legaal of illegaal. Het grootste deel van de opgeruimde landschapselementen bleek in eigendom van agrariërs. De provincie Gelderland heeft geen vergelijkbare analyses opgesteld, maar wij zien geen aanleiding te veronderstellen dat de ontwikkelingen in Gelderland heel anders verlopen dan in Overijssel. Uit de analyse van de Gelderse meetnetgebieden van het landelijk Meetnet Landschapselementen van LandschappenNL blijkt dat de hoeveelheid landschapselementen gedurende de afgelopen vijf jaren verder is afgenomen. Er zijn meer landschapselementen verwijderd dan aangelegd. De gemiddelde onderhoudstoestand is ook verslechterd gedurende de afgelopen vijf jaar.

Van alle bomen en struiken in Nederland is nog maar 3% van oorspronkelijke wilde herkomst in Nederland. We noemen dat van autochtone herkomst. De (laatste) bronpopulaties van deze wilde (autochtone) bomen en struiken moeten dus heel goed beschermd en beheerd worden. Beschermd tegen illegale verwijdering, tegen ongewenst gebruik, tegen betreding/begrazing, tegen invasieve exoten en tegen genetische vervuiling door inkruisen met niet-autochtone bomen en struiken uit de directe omgeving. Helaas zien de overheden

hier onvoldoende op toe. De bronpopulaties zijn landschappelijk erfgoed en leveren een enorme genetische diversiteit. Deze diversiteit maakt onderdeel uit van onze gemeenschap van leven, onze biodiversiteit. De overheden maken ook te weinig werk van het opkweken van autochtoon plantmateriaal, waardoor we de komende jaren nog steeds onvoldoende autochtoon plantmateriaal beschikbaar hebben voor nieuwe aanplant in het landschap. Ook is er onvoldoende biologisch opgekweekt plantmateriaal beschikbaar en doen overheden onvoldoende om dit aanbod substantieel te laten toenemen.

Houtopstanden worden op veel plekken helaas niet (goed) genoeg beschermd en niet (goed) genoeg beheerd door de eigenaren en de overheden (bevoegd gezag), alle positieve inspanningen van overheden, organisaties (als SLG), boeren, burgers en buitenlui ten spijt.

De belangrijkste redenen van de achteruitgang van het aantal landschapselementen, alsmede de vitaliteit en onderhoudstoestand van de elementen, zijn het gebrek aan waardering bij grondeigenaren voor de verschillende landschapselementen, gebrek aan besef van het belang van landschapselementen voor het klimaat, de biodiversiteit en de economie, en gebrek aan bereidheid of mogelijkheden om de landschapselementen tijdig en adequaat te (laten) onderhouden. Dit kost tijd en/of geld en het vraagt om kennis van het beheer en onderhoud. Verder hebben de nog resterende en de nieuw aangelegde landschapselementen, en de daaraan verbonden biodiversiteit, het moeilijk door vermesting, verzuring, verdroging, vervuiling, versnippering en verstoring. Veel intensieve gangbare boeren, telers en tuinders hebben helaas nog steeds weinig belangstelling voor behoud, aanleg en onderhoud van landschapselementen.

Beschouwen we de biodiversiteit wat breder, dan zijn er steeds meer uitheemse soorten en invasieve exoten, die een bedreiging voor de streekeigen landschapskwaliteit en biodiversiteit vormen en inheemse plant- en diersoorten verdringen. Denk aan de Japanse duizendknoop en de Hemelboom, maar ook aan de Amerikaanse rivierkreeft. Dit vormt een toenemend probleem voor de inheemse biodiversiteit.

2.1.2.3 Wat doen de provincie Gelderland en de Gelderse gemeenten voor het landschap?

De provincie Gelderland voert omgevingsbeleid, waarbij landschappelijke kernkwaliteiten overal in Gelderland een zekere bescherming genieten. Planbegeleiders van de provincie beoordelen of ruimtelijke ontwikkelingen voldoende rekening houden met die kernkwaliteiten. In de Nationale Landschappen zijn de regels nog wat strenger en dat geldt ook voor de groene ontwikkelingszones. Verder voert de provincie stimuleringsbeleid gericht op het helpen herstellen van de biodiversiteit en daarbij wordt het gewaardeerd dat de variatie in landschappen ook behouden blijft en dat de inrichting van het karakteristieke landschap versterkt wordt. De provincie heeft de afgelopen jaren gedurende ongeveer twee jaar geen subsidies meer toegekend aan gemeenten. Inmiddels is de subsidieregeling voor biodiversiteit en landschap voor de tweede keer opengesteld en weer op de eerste dag al overtekend. Dit is enerzijds een goed teken, de animo bij gemeenten voor de subsidieregeling is dus enorm, anderzijds is het bedenkelijk dat de provincie hier onvoldoende middelen voor beschikbaar stelt. Daar komt nog bij dat landschapselementen onvoldoende planologische bescherming genieten, en er te weinig wordt gecontroleerd en gehandhaafd, waardoor er ook nog veel teveel landschapselementen worden ‘opgeruimd’. Ook gemeenten moeten zich dit aanrekenen. Nagenoeg geen enkele Gelderse gemeente maakt voldoende werk van de bescherming van landschapselementen, inclusief afdoende controle en handhaving.

Een specifieke vermeldenswaardige ontwikkeling is dat met name op de zandgronden bermen van gemeenten veelvuldig in agrarisch gebruik worden genomen door agrariërs zonder toestemming van de betreffende gemeente. Een enkele gemeente doet serieus moeite om deze bermen weer ‘terug te halen’ en ecologisch in te richten en te beheren, eventueel met landschapselementen. Hier ligt dus nog een schone taak voor gemeenten, want bermen, mits ecologisch beheerd, dragen enorm bij aan biodiversiteit. Deze schone taak ligt er overigens ook voor waterschappen en de provincie, zelfs voor een rijksdienst als Staatsbosbeheer. Het betreft dan (ook) andersoortige terreinen dan bermen.

Gelderse gemeenten zijn de afgelopen jaren verder gegaan met het uitvoeren van gemeentelijk landschapsprojecten, daarbij veelal gebruikmaken van een provinciale subsidieregeling op basis waarmee zij de investeringen in zowel landschapselementen als (onbezoldigde) participatie bij aanleg en beheer van deze landschapselementen konden verdubbelen.

Juist door ook te investeren in participatie kennen de door de overheden geïnvesteerde middelen een hoog maatschappelijk rendement. Wij hebben daar een substantiële bijdrage aan geleverd, doordat we sterk zijn in het mobiliseren en organiseren van inwoners die zich in willen zetten voor landschap en biodiversiteit en doordat we tot in de haarvaten van het landschap actief zijn.

De omgevingswet geeft gemeenten mogelijkheden om landschapselementen (als omgevingswaarde) beter te beschermen. Sommige gemeenten hebben daarom alle landschapselementen in (een deel van) hun gemeente geïnventariseerd.

Bestuurlijke regio’s van Gelderse gemeenten pakken de laatste jaren de handschoen meer en meer op om hun regio landschapsinclusief te ontwikkelen en om de basiskwaliteit natuur na te streven. Deze ontwikkelingen zijn heel bemoedigend, omdat de regio’s in staat zijn om gemeenten te committeren, provincie te laten participeren en het rijk weet te verleiden om rijksmiddelen beschikbaar te stellen voor natuurinclusieve ontwikkelingen in deze regio’s. Het kan gaan om ‘groen groeit mee’ in de woningbouwopgave en om het inventariseren van soorten en landschapselementen om vervolgens te komen tot heldere doelen voor herstel.

Door steeds vaker voorkomende periodes en steeds langere periodes van droogte van de afgelopen jaren, alsmede de daarmee gepaard gaande problemen in het landelijk gebied voor de landbouw en de natuur is ook bij waterschappen het waterkwantiteitsbeleid veranderd. Waar lange tijd het waterpeil de functie volgde, zal de functie het waterpeil meer moeten gaan volgen. Om de waterkwaliteit op niveau te brengen, mede onder druk van de Europese Kaderrichtlijn Water zijn striktere regels voor grondgebruik noodzakelijk. Om regenwater beter en langer vast te houden moet er meer aandacht worden besteed aan waterretentie en moet de sponswerking van het landschap worden vergroot. De aanleg van landschapselementen kan daar behulpzaam bij zijn. Waterschappen kunnen aan de gewenste groenblauwe dooradering bijdragen door dijken, terreinen en watergangen ecologisch te gaan beheren. Deze ontwikkeling is de laatste jaren ingezet. Het tempo waarin en de schaal waarop mogen nog wel wat omhoog.

Voor het behalen van de overheidsambitie om het landelijk gebied in 2050 te dooraderen met 10% aan ecologisch waardevolle en tijdig en adequaat onderhouden groene (opgaande) en blauwe (natte) landschapselementen worden nog onvoldoende middelen en instrumenten ingezet. Daarbij komt dat nader onderzoek nodig is om uit te wijzen of die 10% wel voldoende is om de biodiversiteit voldoende te laten herstellen. Recent onderzoek met betrekking tot bepaalde bestuivers wijst uit dat er tussen de 15% en 30% dooradering met natuur en/of landschapselementen moet zijn om bestuivende insecten niet langer in aantallen achteruit te laten gaan. De Europese natuurherstelwetgeving zal de lidstaten dwingen om meer werk te maken van natuur (en landschapselementen) in het landelijk gebied.

Alle overheden leveren inmiddels een steeds grotere positieve bijdrage aan karakteristiek landschap en biodiversiteit met inrichting en beheer van bermen, watergangen, terreinen, percelen en openbaar groen. Voor het behalen van de ambitie om het landelijk gebied in 2050 minimaal 10% te dooraderen worden, zoals eerder gesteld, nog onvoldoende middelen en instrumenten ingezet. En er moet, zoals eerder al vermeld, een flinke tand bij in de bescherming van landschapselementen, in plaats van de bescherming te verlagen, waarop de provincie Gelderland zinspeelt met betrekking tot oude bosgroeiplaatsen met bodems en vegetatie van grote ecologische waarde. Verder zouden alle overheden zich wat ons betreft moeten committeren aan het behalen van tenminste de basiskwaliteit natuur in het landelijk en stedelijk gebied als ondergrens. De natuurkwaliteit ligt in het landelijk gebied volgens ons bijna overal onder de minimaal noodzakelijke basiskwaliteit natuur. Dit is de kwaliteit waarbij algemene soorten zich goed kunnen handhaven en weer algemeen kunnen worden of algemeen kunnen blijven. Het realiseren van de basiskwaliteit natuur vergt het een en ander van inrichting en beheer van het landschap en van de abiotische condities. Dat zijn milieucondities op het gebied van bodem, water en lucht. Verzuring, vermesting, vervuiling en verdroging zijn in veel landschappen een grote spelbreker en zorgen voor verdere achteruitgang van de natuurkwaliteit in het landelijk gebied. Een integrale benadering, zoals het concept Basiskwaliteit Natuur zorgt ervoor dat de samenhang en veerkracht wordt versterkt in het landschapssysteem. De integrale benadering stelt de samenhang centraal en voorkomt dat het oplossen van het ene probleem een nieuw probleem creëert. Tevens is het concept Basiskwaliteit Natuur hanteerbaar in ieder landschap en gebied door het landschaps- en gebiedspecifiek te maken. Daardoor wordt het ook begrepen door alle gebiedsactoren.

2.1.3 Economische gebruikers van het Gelderse landschap

2.1.3.1 Natuurinclusieve landbouw

Het Europees landbouwbeleid is steeds meer gericht op duurzaamheid en biodiversiteit. De Europese Green Deal loopt echter steeds meer politieke averij op met afgezwakte doelen tot resultaat, waardoor ook herstel van landschap en biodiversiteit en de noodzakelijke randvoorwaarden (abiotische condities) daarvoor vertraging oplopen.

We zien in Gelderland een (lichte) toename van natuurinclusief landgebruik. Als daarbij ook met de landschappelijke kenmerken rekening wordt gehouden is er sprake van landschapsinclusief landgebruik. Er wordt op steeds meer grond biologisch of regeneratief geboerd en geteeld. Biologische landbouw kent een certificering, waardoor dit betrouwbare informatie oplevert over het areaal dat biologisch wordt beheerd. Voor regeneratieve landbouw en andere vormen van meer of minder natuurinclusieve landbouw zijn er geen normen en certificeringen.

Naarmate de overheden (EU, rijk, provincie, gemeenten) meer kaders stellen aan het landgebruik zal het meer natuurinclusief worden. Dat kan door eigen gronden onder natuurinclusieve voorwaarden beschikbaar te stellen aan agrariërs en dat kan door steeds meer eisen te stellen aan de bedrijfsvoering van agrariërs. Daarnaast ontwikkelt zich de consumentenmarkt voor natuurinclusieve landbouwproducten nog steeds positief, maar het tempo is dusdanig laag dat hier op korte termijn geen grote bijdrage in herstel van landschap en biodiversiteit van te verwachten valt zonder overheidsinterventies. Wel komen er ook steeds meer lokale voedselinitiatieven tot wasdom, waardoor een steeds groter deel van het voedsel voor inwoners van Gelderland lokaal en natuurinclusief wordt geproduceerd. Ook de betrokkenheid van burgers bij hun landschap via hun voedsel neemt daardoor toe. Deze ‘onderstroom’ is wel essentieel voor een cultuurverandering en zal positief ondersteunend zijn voor de versnelling van de landbouwtransitie van gangbaar naar natuurinclusief.

Het rijk lijkt de komende jaren fors meer geld beschikbaar te gaan stellen voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer in het landelijk gebied. De verwachting is dat deze middelen vooral via de agrarisch collectieven hun weg vinden naar het beheer op en van agrarische gronden. Voor agrariërs wordt het in ieder geval aantrekkelijker om landschapselementen te herstellen en aan te leggen als daarna het beheer met behulp van subsidies kan worden uitgevoerd.

Bij natuurinclusieve boeren, telers en tuinders zien we inmiddels een toenemende belangstelling voor aanleg en onderhoud van landschapselementen, omdat landschapselementen van meerwaarde zijn voor een natuurinclusieve agrarische bedrijfsvoering. Op veel plekken krijgen deze natuurinclusieve agrariërs hulp bij aanleg en beheer van lokale vrijwilligers. Ook is er een groeiende groep burgers, die die graag (lokaal) natuurinclusief geproduceerd voedsel koopt. Met de aankoop van natuurinclusieve producten draagt de burger als consument bij aan herstel en versterking van landschap en biodiversiteit. De natuurinclusieve of agro-ecologische land- en tuinbouw is langzaam groeiende, hetgeen perspectief biedt voor een zekere basiskwaliteit natuur, voor de groenblauwe dooradering van het landelijk gebied, het herstel en de versterking van landschapselementen en de daarmee samenhangende biodiversiteit. Zeker als steeds meer agrariërs ook aan de slag gaan met agroforestry (bomen- of boslandbouw). Ook de ontwikkeling van voedselbossen als bedrijfskeuze of keuze van landgebruik draagt daar aan bij al worden ook vaak uitheemse soorten en cultivars gebruikt in voedselbossen. Deze kunnen een gevaar vormen voor belangrijke bronpopulaties van wilde (autochtone) bomen en struiken.

2.1.3.2 Natuurinclusieve energietransitie

De opwek van zon en wind op land heeft zijn weerslag op de (ervaren) landschapskwaliteit. Daarom is het van belang om ook het landschapsaspect te betrekken bij de locatiekeuze, het ontwerp en de inrichting van een zonnepark en/of windmolenpark. Het gaat om grote ruimtelijke ingrepen die het karakter van het landschap drastisch veranderen. Grote zonneparken en hoge windmolens kunnen niet of nauwelijks worden ‘ingepast’ in het landschap. Wel kan het omliggende landschap uit revenuen van de zonneparken en windmolens worden hersteld, denk aan het dooraderen van het landschap met karakteristieke landschappen en natuurelementen. Ook kan het verbeteren van de landschapskwaliteit in het omliggende gebied als een vorm van compensatie worden gezien voor het verlies van landschapskwaliteit door de komst van een zonnepark of windmolenpark.

2.1.3.3 Andere bedrijven landschapsinclusiever maken

Bedrijventerreinen zouden landschapsinclusief ontworpen moeten worden, zodat de landschappelijke kenmerken en structuren ook op het bedrijventerrein aanwezig blijven of herstel worden. Ook bedrijventerreinen zouden bij kunnen dragen aan een goede groenblauwe dooradering en de basiskwaliteit natuur. Zo worden deze bedrijven ook natuurinclusiever. Ook zouden bedrijven die gevestigd zijn of worden op een bedrijven terrein mee kunnen betalen aan herstel en beheer van landschapselementen in het omliggende landschap.

Er is een positieve ontwikkeling gaande bij recreatiebedrijven om de vakantieparken niet alleen economisch te revitaliseren, maar om daarbij ook de karakteristieke landschapskwaliteit en de biodiversiteit te herstellen en versterken. Het project Vitale Vakantieparken op de Veluwe heeft naast veel bewustwording bij recreatieondernemers ook gezorgd voor veel nieuwe aanplant van autochtone inheemse bomen en struiken. Ook gasten worden geïnformeerd over de waarde van de groene vakantieomgeving en uitgenodigd om een handje te helpen bij het onderhoud.

2.1.4 Inwoners van het Gelderse landschap

Wij achten het noodzakelijk dat er meer werk wordt gemaakt van bescherming van landschapselementen met de daarbij behorende controle en handhaving. Tevens vinden we dat overheden op overtuigende wijze het belang van en behoud van landschapselementen moeten (blijven) uitdragen en meer middelen en instrumenten in moeten zetten om het landschap te herstellen. Dit is ook van belang om burgers enthousiast te houden om bij te dragen aan de karakteristieke landschapskwaliteit en de basiskwaliteit natuur te helpen realiseren. Als burgers zien dat landschapselementen gemakkelijk, legaal dan wel illegaal, weggehaald

kunnen worden, zouden zij zich ‘gekke Henkies’ kunnen voelen, en het bijltje er letterlijk en figuurlijk bij neer kunnen gooien.

Voor ons als organisatie is het ook veel gemakkelijker om meer burgers als vrijwilliger betrokken te krijgen bij landschapsherstel en -beheer en het realiseren van basiskwaliteit natuur als alle overheden en alle andere partijen ook voldoende ambities hebben en hun deel van de verantwoordelijkheid op zich nemen. De ene partij stimuleert dan namelijk de andere partij en er ontstaat samenspel. Daarom is het ook van belang dat SLG alle overheden en partijen ‘op lijnt’ en stimuleert hun beste beentje naar vermogen voor te zetten. En dat SLG het beleid van overheden helpt te vertalen naar uitvoering en daar burgers bij betrekt.

Burgers op het platteland vormen voor ons een enorme kans voor herstel van de streekeigen landschapskwaliteit. Zij richten hun erven vaak landschapsvreemd (denk aan uitheemse soorten) in en kleden hun terreinen landschapsvreemd (denk aan niet passende erfverharding) aan. Een aanzienlijk deel van hen staat er echter voor open om op eigen erf, alsmede op eigen terreinen en percelen, bij te dragen aan de kenmerkende landschapskwaliteit met het aanleggen van landschapselementen, het aanplanten van inheemse bomen en struiken, het herstellen van cultuurhistorische elementen en het ontwikkelen van natuurwaarden en biodiversiteit. En zij doen moeite om het milieu te ontzien en dragen zodoende bij aan schone lucht, schoon water en een schone en vitale bodem.

Er wonen steeds meer burgers op het platteland en deze trend zet naar verwachting door. Deze groep bewoners van het buitengebied kan steeds meer betekenen voor het herstel van landschap en biodiversiteit, juist omdat zij niet economisch afhankelijk zijn van hun erf en eventuele percelen/terreinen. Verder zetten burgers zich ook steeds meer en steeds vaker in als vrijwilliger om bij te dragen aan ontwikkeling en beheer van het landschap en om de biodiversiteit te stutten en te steunen. Lokale landschapszorg is nog steeds groeiende in Gelderland. Wij ondersteunden eind 2025 zo’n 15.000 vrijwilligers, die in ongeveer 600 verschillende vrijwilligersgroepen en vrijwilligersinitiatieven actief zijn. Daarnaast ondersteunden we initiatieven die meer projectmatig te werk gaan. Dit aantal is de afgelopen jaren sterk gegroeid. Er is een groeiende bewustwording over het belang van natuur. Steeds meer burgers maken zich zorgen over de achteruitgang van bijvoorbeeld bijen, vlinders en andere insecten en vinden het zorgelijk dat hun leefomgeving en die van wilde planten en dieren steeds meer vervuild raakt met PFAS, microplastics en pesticiden. Ook vinden burgers het erg dat de overmatige neerslag van stikstof de biodiversiteit onder druk

zet. Om al deze redenen en omdat het onderlinge verbondenheid geeft, zetten steeds meer burgers zich in voor landschap en biodiversiteit. Velen participeren in lokaal georganiseerd vrijwilligerswerk in hun eigen omgeving, anderen participeren in tijdelijke projecten of jaarlijkse evenementen, zoals de landelijke Natuurwerkdag.

Er is al wat langer een trend, weliswaar met horten en stoten, dat provincies en gemeenten burgers en bewoners actiever betrekken bij de zorg voor het landschap en participeren bij initiatieven van burgers en bewoners. Er is een ontwikkeling gaande richting participatieve democratie en doe-democratie. Met de opkomst van de doe-democratie neemt het belang van de representatieve democratie niet af, maar deze verandert wel van karakter. De doe-democratie vult de representatieve democratie aan. De overheid zal een meer faciliterende houding gaan aannemen naast het waarborgen van de rechtsbescherming van burgers. De omgevingswet biedt ook meer mogelijkheden voor burgers om te participeren. Het zogenaamde Right to Challenge, waarbij burgers het werk van de overheid overnemen, is daar een voorbeeld van, maar ook aan het in beeld brengen van de zogenaamde omgevingswaarden kunnen burgers bijdragen door bijvoorbeeld waarnemingen van soorten door te geven of door alle landschapselementen in een gebied te inventariseren. De betrokkenheid bij landschap door bewoners van het buitengebied en door vrijwilligers neemt toe en er is een continu potentieel aan (nieuwe) betrokken burgers. De naoorlogse generatie ‘baby boomers’, die met pensioen gaan, vormt daar een kans bij.

Het participatielandschap, als verbijzondering van de participatiesamenleving, zoals dat zich ontwikkeld, is een opdracht aan de overheid. Evelien Tonkens, socioloog en hoogleraar aan de Universiteit van Humanistiek in Utrecht concludeert namelijk op basis van onderzoek (2014) dat als de overheid zich terugtrekt, mensen niet meer maar (na verloop van tijd) juist minder gaan participeren. De overheid dient zich dus niet terug te trekken, maar een andere rol aan te nemen en uit te oefenen. In bijlage 2 is een schets opgenomen over de veranderende relatie tussen overheid en bewoners. Het kwadrant waar we vandaan komen is het kwadrant linksonder ‘Gemeente maakt plannen en voert uit’. Het wenselijke kwadrant is het kwadrant rechtsboven ‘Samenleving doet het samen’. Er is een aantal valkuilen (kwadrant linksboven en rechtsonder). De beweging die nu op gang komt en waar SLG kansen voor realisatie van landschaps- en biodiversiteitsdoelen ziet, is naar het kwadrant ‘Samenleving doet het samen’.

Vooral fysieke toegankelijkheid draagt bij aan de positieve beleving van het landschap en de betrokkenheid bij landschap. Wandelend op verhaal komen in het landschap spreekt veel mensen aan en doet veel mensen goed. Het daadwerkelijk vertoeven in en ervaren van een landschap draagt bij aan zintuiglijke ervaringen en verwondering. De betrokkenheid bij het landschap en de natuur groeit erdoor. Actief bezig zijn met werkzaamheden voor de toegankelijkheid, de aanleg, het herstel en het onderhoud van landschapselementen leidt tot een nog dieper ervaren gevoel van betrokkenheid.

De meest voorkomende manieren waarop mensen landschappen beleven zijn wandelend of fietsend. De aantallen mensen die dat doen nemen nog jaarlijks toe. Sinds de coronapandemie wordt er meer gewandeld in Nederland, zowel in natuurgebieden als daarbuiten op bijvoorbeeld Klompenpaden. In verband met een te grote recreatieve druk op kwetsbare natuur en/of in verband met een te hoge beheerlast, worden veel bestaande paden in natuurgebieden opgeheven of afgesloten. Buiten de natuurgebieden komen er behoudens Klompenpaden relatief weinig hoogwaardige wandelroutes bij. Sterker nog, nog steeds neemt de toegankelijkheid van het landschap af door nieuwe rondwegen rondom dorpen, het afsluiten en opheffen van oude landbouwwegen, spoorwegovergangen, achterommetjes, paden tussen percelen en schouwpaden.

Met de aanleg van Klompenpaden herstelt SLG historische paden en bieden grondeigenaren recreatief medegebruik op veelal onverharde paden, die de wandelaar langs interessante landschapselementen, erfgoed en monumenten leiden. De Klompenpaden bieden veel wandelaars een kennismaking met het voor de betreffende streek karakteristieke landschap. Voor de 6 – 12-jarigen en hun (groot)ouders is het Klompenpaden KIDS concept ontwikkeld, voor de wandelaar die een extra lange dagwandeling wil maken is het Klompenpaden XL concept ontwikkeld. Wandelaars zorgen voor bestedingen bij lokale (horeca)ondernemers. Met name in gebieden waar zich meerdere Klompenpaden bevinden, leiden Klompenpaden ook tot meer verblijfsrecreatie in de regio. Zo wordt het landschap ook economisch waardevoller. Veel Klompenpaden zijn al met elkaar verbonden via verbindingsroutes en overstappers. Ook zijn er aanlooproutes, route-verkortingen en route-verlengingen, en worden Klompenpaden opgenomen in regionale wandelroutenetwerken. Klompenpaden helpen door hun ligging in Gelderland ook bij het verminderen van de recreatieve druk op kwetsbare natuurgebieden. Door de Klompenpadenwebsite en

Klompenpaden-app zijn de routes ook digitaal goed vindbaar. Ook andere partijen brengen de Klompenpaden onder de aandacht van de doelgroep. Wij juichen het toe als een lokale gemeenschap de beleving van haar landschap en de betrokkenheid daarbij ook vormgeeft door middel van een ‘eigen’ Klompenpad en dat overheden dit mogelijk helpen maken. Dit draagt immers bij aan lokaal eigenaarschap, lokale verantwoordelijkheid, actief burgerschap en brede welvaart. Zo helpt de overheid waarde te creëren, zonder zelf de uitvoering ter hand te hoeven nemen. Voor SLG is het een prachtige manier om lokale landschapszorg vorm te geven en te ondersteunen, waarbij rekening wordt gehouden met wat de natuur ‘kan hebben’. Vanuit die filosofie kunnen er wat ons betreft niet genoeg Klompenpaden bijkomen.

Ook de vele duizenden vrijwilligers beleven het landschap actief en intensief tijdens de vrijwilligerswerkzaamheden. Zij verbinden zich met het lokale landschap en gedragen zich als ambassadeurs van het landschap en de vele landschapselementen, waarvoor zij de zorg op zich nemen. Ze zijn verknocht aan het landschap en beleven dat als een diep gevoelde verbondenheid. Het gehalte van het stresshormoon cortisol zakt erdoor en dat bevordert de gezondheid en het vermogen te verbinden en invoelend te zijn. Actief burgerschap als ultieme manier om het landschap te beleven en welzijn en welbevinden te ervaren. Lekker uitwaaien en rustig worden. Leuke contacten onderhouden en je verbonden voelen. Bijzondere natuurwaarnemingen om je verwonderd te laten zijn.

2.2 Welke waarden creëert SLG?

In deze paragraaf beschrijven we welke waarden we als stichting creëren, wat onze kracht is, waar in het landschap we de meeste toegevoegde waarde menen te hebben en hoe we het verschil willen maken.

2.2.1 Bijdrage aan brede welvaart

SLG heeft de afgelopen jaren met de ondersteuning van verschillende vrijwilligersnetwerken, met de uitvoering van een gevarieerd pallet aan projecten om het landschap concreet te versterken, met de advisering aan buitenlui en met de ontwikkeling en instandhouding van Klompenpaden steeds meer ingezet op actieve landschapszorg door burgers, enerzijds bewoners (ook boeren) met grond, anderzijds burgers, die als vrijwilliger actief bijdragen aan landschap en biodiversiteit. Het Praktijknetwerk Biodiversiteit bij Buitenlui is een mooi voorbeeld van waar buitenlui die al wat verder zijn andere buitenlui inspireren en adviseren om ook stappen te gaan zetten. Daarbij sneed en snijdt het mes altijd aan twee kanten, enerzijds creëren we landschapswaarde, anderzijds creëren we sociale en economische waarde. We hanteren daarbij een hands-on benadering, welke de juiste energie genereert bij onze doelgroep om resultaten in het landschap te boeken.

In een onderzoek van de Wetenschapswinkel van de WUR constateerde kennisinstituut Wageningen Environmental Research, onderdeel van WUR, in 2015 al dat SLG met haar participatie-aanpak naast landschappelijke waarden, ook veel sociale (waaronder economische waarden) genereert en dat dit specifieke competenties vraagt van SLG medewerkers (bijlage 1). In de afgelopen jaren is hierin verder geïnvesteerd. Met haar activiteiten en aanpak draagt SLG bij aan ‘brede welvaart’ in Gelderland. Op steeds meer plekken en met steeds meer inwoners is SLG actief in het landschap.

We meten jaarlijks onze impact door de werkresultaten van vrijwilligers op te vragen en de resultaten in onze projecten vast te leggen. De impact koppelen we ook terug naar de vrijwilligers en inwoners van Gelderland. Zo ontstaat een gedeeld gevoel van gepaste trots en het besef dat een grote groep vrijwilligers en inwoners bijdraagt aan positieve verandering. De aantoonbare impact draagt ook bij aan het mobiliseren van nieuwe middelen voor ons werk en dat van de vrijwilligersgroepen in Gelderland.

Met onze manier van werken en de resultaten die we daarmee boeken dragen we bij aan de zogenaamde brede welvaart, de welvaart die niet alleen uitgedrukt wordt in bruto provinciaal product, maar vooral in bruto provinciaal geluk.

2.2.2 Actieve inwoners en vrijwilligerswerk

In de veranderende relatie tussen overheid en bewoners (bijlage 2) dragen we met onze aanpak bij aan de beweging in de richting van het kwadrant ‘Samenleving doet het samen’, met het ‘recht bij samenleving’ en gebaseerd op ‘bewonerslogica’, waarbij bewoners energiek aan de slag gaan en de bestuursstijl van de overheid ‘samenwerkend’ van karakter is.

Onze aanpak leidde tot een sterk groeiend aantal vrijwilligers en we verwachten dat er in potentie ruimte is voor verdere groei. Een voorwaarde om de potentie te ‘verzilveren’ is wel dat we voldoende middelen tot onze beschikking krijgen om een groeiende groep vrijwilligers van voldoende ondersteuning te kunnen blijven voorzien om hen ook de gewenste landschapsresultaten te laten behalen.

Door onze op bestendige participatie gerichte aanpak verwachten we dat er gedurende de komende beleidsperiode 15.000 vrijwilligers door ons zullen worden ondersteund bij hun lokale landschapswerk en zo’n 5.000 boeren, burgers en buitenlui door ons in staat worden gesteld een bijdrage te leveren aan de toegankelijkheid van het landschap en de ontwikkeling en het beheer van het landschap. We zien dat overal in Gelderland (nieuwe) inwoners en vrijwilligers bereid zijn te participeren in projecten en activiteiten om de landschapskwaliteit lokaal te verbeteren. Hier liggen voor SLG de komende jaren veel mogelijkheden om landschapsresultaten te boeken en bestendige participatie voor het beheer van landschapselementen te organiseren.

We streven ernaar de belangeloze en onbezoldigde inzet van vrijwilligers en bewoners op een zodanige wijze te faciliteren en ondersteunen dat zij succesvol en geïnspireerd blijven werken aan het onderhoud van landschapselementen, het herstel van de biodiversiteit en de ontwikkeling van de landschapskwaliteit.

Wij staan in contact met hen, weten zodoende op welke wijze we goed met hen kunnen samenwerken, stemmen de aanpak op hen af en ondersteunen hen vervolgens concreet door het beschikbaar stellen van expertise, kennis en adviezen, samenkomsten, alsmede de uitleen van gereedschappen. We stemmen onze aanpak tevens af met tal van overheden en organisaties, betrekken hen financieel en organisatorisch bij ons werk en we lobbyen voor gunstige voorwaarden voor een effectieve en bestendige vrijwilligersbijdrage aan het beheer van het landschap, de voor elk gebied karakteristieke landschapskwaliteit en een florerende biodiversiteit.

We zijn succesvol geweest in het ontwikkelen van substantieel meer maatschappelijke participatie en in het bijdragen aan de bestendiging daarvan. Alleen coronajaar 2020 gooide roet in het eten, waardoor we een dip zagen in het aantal vrijwilligers dat we ondersteuning hebben geboden.

We zetten vrijwilligersgroepen op, stimuleren de zelforganisatie en faciliteren hen op verzoek bij het werk dat zij geheel zelfstandig uitvoeren. Er is geen sprake van een gezagsverhouding tussen SLG en deze vrijwilligers. Vrijwilligers blijken bereid zelf ook kosten te maken voor hun vrijwilligersactiviteiten, zoals reiskosten. Vrijwilligers kunnen incidenteel een beroep doen op hun gemeente of op lokale sponsoring. Vaak is een aansprakelijkheidsverzekering de enige eigen vrijwilligersfaciliteit die gemeenten hebben. We hebben de afgelopen jaren voor steeds meer gemeenten een gemeentelijk vrijwilligersnetwerk opgezet, zodat met name de coördinatoren van groene groepen en groene initiatieven en de gemeente elkaar jaarlijks enkele keren treffen om relevante onderwerpen en de mogelijkheden voor onderlinge samenwerking te bespreken, zodat de participatie van vrijwilligers weer verder vormgegeven en gesteund kan worden en er weer nieuwe kansen en mogelijkheden voor groen vrijwilligerswerk worden gecreëerd. Steeds vaker uiten gemeenten ook hun waardering voor groene vrijwilligers. Wij worden als intermediaire landschapsorganisatie gevraagd om het samenspel te bevorderen tussen vrijwilligers enerzijds en tussen de gemeente en vrijwilligers anderzijds. Steeds meer gemeenten vragen ook bij vrijwilligers aandacht voor de basiskwaliteit natuur in het landelijk gebied en bieden vrijwilligers mogelijkheden om te helpen de stand van de natuur in het buitengebied in kaart te brengen. Het kan dan gaan om het inventariseren en monitoren van alle landschapselementen, maar ook om het inventariseren en monitoren van bepaalde soortgroepen, zoals bijvoorbeeld dagvlinders. We werven, in afstemming met andere organisaties, steeds meer vrijwilligers om bij te dragen aan inventariseren en monitoren. Ook het betrekken van steeds meer bewoners en vrijwilligers bij het daadwerkelijk versterken van landschap en biodiversiteit gaat door. Denk aan de aanplant van streekeigen bomen en struiken, het creëren van schuilgelegenheid en voedselbronnen voor bepaalde soorten en het beheer van vele voor het gebied kenmerkende landschapselementen.

2.2.3 Klompenpaden: feest der verbinding

Met de Klompenpaden dragen we ook bij aan sociale waarde en met de Klompenpaden KIDS richten we ons daarbij vooral op kinderen.

Ultimo 2025 zijn er 143 Klompenpaden en we voorzien een verdere groei in de komende jaren. De Klompenpaden worden zeer gewaardeerd en goed belopen. Bij de ontwikkeling en de instandhouding van Klompenpaden gaat het erom dat alle belanghebbenden gezien en gehoord worden en dat de route met de grootst mogelijke zorg wordt onderhouden, waarbij eventuele knelpunten snel worden opgelost en klachten snel worden opgepakt. De maatschappelijke ruggengraat van de Klompenpaden wordt gevormd door de vele uiteenlopende grondeigenaren die recreatief medegebruik bieden en de vele vrijwilligerswerkgroepen die de route maandelijks nalopen en met zorg en aandacht onderhouden. Wij verrichten de dagelijkse coördinatie en verzorgen de communicatie naar de wandelaar door middel van een aparte website en een app. Ook verzorgen wij de afstemming met alle professionele belanghebbenden, variërend van dorpsbelangenorganisaties, natuurorganisaties en regionale routebureaus tot gemeenten, waterschappen en het Rijksvastgoedbedrijf. Wij verbinden in wezen alle belanghebbenden met elkaar door hen in staat te stellen hun bijdrage te leveren aan Klompenpaden. Klompenpaden zijn een feest der verbinding, letterlijk en figuurlijk.

2.2.4 Agenderen van landschap en basiskwaliteit natuur

De kwaliteit van het landschap is van (grote) invloed op het welzijn, het welbevinden en de welvaart van mensen en is van belang als leefgebied voor wilde (populaties) planten en dieren en om deze redenen van groot maatschappelijk belang is. LandschappenNL, het samenwerkingsverband van provinciale organisaties Landschapsbeheer en provinciale Landschappen, heeft daarom het Meetnet Landschapselementen opgezet met meetnetgebieden verdeeld over de fysisch-geografische landschappen van Nederland, waarbij op basis van veldopnames het voorkomen en de onderhoudstoestand van landschapselementen wordt vastgelegd en gemonitord. SLG verzorgt de monitoring van de Gelderse meetnetgebieden. Het is onze inschatting dat er achterstallig onderhoud is bij zo'n 25% van alle landschapselementen en zo'n 10% van alle landschapselementen wordt bedreigd in het voortbestaan. Versnippering, vernietiging, verdrukking, vertreding en verwaarlozing blijken de meest voorkomende oorzaken. Verzuring, vermesting, vervuiling en verdroging eisen ook hun tol. En dan zijn er nog de nodige invasieve exoten die de inheemse begroeiing wegconcurreren en een gevaar voor de inheemse biodiversiteit vormen.

Met de resultaten van ons meetnet en met andere landschapsinventarisaties en inventarisaties van soorten en abiotische condities willen we aandacht vragen bij overheden en het brede publiek voor het landschap en de basiskwaliteit natuur. We werken hierbij samen met onze groene bondgenoten in Gelderland, zoals IVN Gelderland, Natuur en Milieu Gelderland, KNNV, de Vogelbescherming en de zogenaamde soortenorganisaties als De Vlinderstichting, RAVON (reptielen, amfibieën en vissen), de Zoogdiervereniging, EIS (insecten) en Sovon (vogelonderzoek). Al deze organisaties hebben netwerken en expertise die goed van pas komt bij het in beeld brengen van het landschap en de biodiversiteit en kunnen een bijdrage leveren aan de basiskwaliteit natuur. Uiteraard betrekken we ook organisaties die zich inzetten voor de leefbaarheid in dorpen en wijken (DKK Gelderland, Spectrum, Zorgbelang) en agenderen we onze groene agenda met name bij gemeenten, waterschappen en de provincie Gelderland.

2.2.5 Middelen mobiliseren om onze functie uit te oefenen

Overheden doen steeds bewuster en vaker een beroep op ons omdat we in staat zijn inwoners te mobiliseren en met hen tot uitvoering te komen. Of het nou gaat om het ondersteunen van vrijwilligerswerk, om de aanleg van nieuwe landschapselementen bij grondeigenaren of om de ontwikkeling en instandhouding van Klompenpaden, SLG levert.

Om haar huishoudboekje op orde te brengen heeft de provincie Gelderland enkele jaren geleden besloten om op veel fronten te bezuinigen. En aangezien de boekjaarsubsidie aan SLG geen wettelijke verplichting is en er geen langjarige bestuurlijke toezeggingen waren gedaan, kon de provincie hier fors op bezuinigen. De bezuiniging op de boekjaarsubsidie aan SLG bedraagt maar liefst bijna 40% per 1 januari 2026. Dit vormt een concreet risico voor het met vrijwilligers te behalen landschapsresultaat. Als het ons niet lukt om andere financiering te vinden, zullen we onze ondersteuningsfaciliteiten moeten versoberen. Denk aan het niet langer faciliteren van het werken met gemotoriseerde gereedschappen, zoals kettingzagen en bosmaaiers en minder deskundigheidsbevordering en uitwisselingsbijeenkomsten. We gaan ons inspannen om de provincie zover te krijgen dat ze de bezuiniging op de provinciale boekjaarsubsidie uiteindelijk weer

ongedaan maakt. De provinciale beleidsopgaven zijn immers enorm en om deze te behalen, hebben we alle geledingen van de samenleving nodig, dus ook goed opgeleide en goed uitgeruste vrijwilligers. Uiteraard gaan we ook op zoek naar andere financieringsbronnen.

De afgelopen jaren heeft SLG veel geld geïnvesteerd in het landschap middels projecten. Het grootste deel daarvan werd gefinancierd door Gelderse gemeenten en de provincie. Ook de bijdrage van de Postcode Loterij, andere overheden, fondsen en projectdeelnemers aan de financiering van de projecten maakten ons werk mogelijk en daarmee het verschil. Wij getroosten ons veel moeite om deze middelen te verwerven, als een goed huisvader te besteden en daar rekenschap over af te leggen. Dat vinden we belangrijk, want ook onze financiers verbinden we op deze manier met het landschap, de biodiversiteit en de Klompenpaden. Zonder hen zou het immers niet mogelijk zijn voor ons om waarde te creëren.

Voor de instandhouding van Klompenpaden ontving SLG middelen van gemeenten en in 2021 t/m 2023 ook van de provincie. De provinciale bijdrage is met ingang van 2024 weggevallen. Deze wordt opgevangen door de gemeenten. SLG stemt nauw af en werkt nauw samen met regionale routenetwerken en voorkomt dat er dubbel werk wordt gedaan. Hierdoor zijn gemeenten ervan verzekerd dat hun middelen optimaal worden besteed. We zullen voor gemeenten de meervoudige waarde-creatie van Klompenpaden in beeld blijven brengen en willen deze zo mogelijk nog wat meer kwantificeren. Ook in mogelijk financieel lastige tijden rekenen wij op hun commitment.

Voor de landschapsresultaten, die vrijwilligers en bewoners en bezoekers met onze ondersteuning hebben bereikt, volstaan we hier met een verwijzing naar onze jaarberichten, voorzien van ‘infographics’ met veel kwantitatieve gegevens, die we de afgelopen jaren hebben uitgebracht en op onze website hebben gepubliceerd. Ook in onze jaarverslagen hebben we verslag uitgebracht van de behaalde resultaten en de gerealiseerde impact.

3. Onze visie op landschap

Vanuit de kwaliteitsbenadering van landschap ziet SLG landschapsbeleid niet als sectorbeleid maar als een integrerend beleidsterrein. Landschapskwaliteit hoort een aandachtspunt te zijn bij alle regels, plannen en projecten die effect hebben op de groene ruimte en de leefomgeving. Landschap mee koppelen met ruimtelijke ingrepen, sectorale ontwikkelingen en gebiedsopgaven leidt tot een kwalitatief waardevoller buitengebied.

Wij richten ons primair op het cultuurlandschap, waarbij we onze aandacht niet hoeven te geven aan de beschermde natuurgebieden zelf en ook in mindere mate aan het stedelijk gebied, al liggen daar veel kansen om inwoners te betrekken bij vergroening van de leefomgeving en bij het herstel van biodiversiteit. In de beschermde natuurgebieden houden natuurorganisaties rekening met landschap en werken zij aan doelen op het gebied van biodiversiteit. Ook krijgen grondeigenaren in beschermde natuurgebieden subsidies van de provincie om de gewenste natuur te ontwikkelen en te beheren. Waar nodig springen we bij. We richten ons echter vooral op dorpen en kernen, aangezien deze gemeenschappen nog veel verbondenheid hebben met het omliggende landelijk gebied en omdat het karakter (identiteit) van dorp en kern ook vaak medebepaald wordt door het omliggende gebied. In dorpen en kernen, maar ook in stadsranden heeft de bebouwing het landelijk gebied vaak ‘opgeslokt’ en zijn er nog veel historische landschapselementen gelegen in de ‘bebouwde kom’. Voor de biodiversiteit maakt het ook niet uit of er nou sprake is van buitengebied of bebouwde kom. Het is vooral van belang dat er sprake is van ‘zachte’ overgangen, zodat er geen abrupte barrières zijn voor de soorten die er leven. Juist aan deze overgangen besteden wij graag aandacht, omdat daar het risico bestaat dat de biodiversiteit onder druk komt te staan. Overgangen van stedelijk naar landelijk gebied en groene wiggen in stedelijk gebied zijn heel belangrijk om op in te zetten bezien vanuit de groenblauwe dooraderingsgedachte en het realiseren van basiskwaliteit natuur in combinatie met maatschappelijke functies die juist in deze overgangen wenselijk zijn, zoals een aantrekkelijke leefomgeving met recreatieve mogelijkheden en lokale voedselproductie voor korte ketens van grond tot mond.

We gaan steeds meer aandacht vragen voor en werk maken van de basiskwaliteit natuur in het landelijk en stedelijk gebied. Het is de natuurkwaliteit waarbij algemene soorten zich goed kunnen handhaven. Dat kan alleen als aan alle voorwaarden daarvoor wordt voldaan, zoals een voldoende dooradering met gebiedseigen landschapselementen en het op orde zijn van de milieucondities op het gebied van water, bodem en lucht.

SLG staat borg voor een aantrekkelijk landschap. Maar wat betekent dat? Het is zinvol om hier duidelijk in te zijn, want aantrekkelijkheid kent vele gezichten. Niet om vanuit een top-down benadering deze visie aan anderen op te leggen, maar om op een concreet niveau keuzes te kunnen doordenken en inzichtelijk te maken. Hierbij past het uitgangspunt dat het ene gebied niet bij voorbaat waardevoller is dan het andere. Landschap is overal en kwaliteitsverschillen worden vooral gezien in ruimte en tijd. Kwaliteit drukken we niet uit in een eindbeeld, maar veeleer in een proces waarin aandacht is voor een drietal hoofdkenmerken: Identiteit, beleefbaarheid en bestendigheid.

3.1 Winst voor het landschap: een kwaliteitsbenadering

Winst voor het landschap ontstaat door deze hoofdkenmerken met behulp van kwaliteitscriteria in projecten en evaluaties te verwerken en er met initiatieven en activiteiten gericht aan te werken. In het volgende schema is de kwaliteitsbenadering nader weergegeven.

Winst voor het landschap: een kwaliteitsbenadering

We lichten deze kenmerken toe vanuit ons perspectief.

3.2 Identiteit

Ieder landschap heeft zijn eigen, kenmerkende identiteit, die wordt bepaald door de eigen karakteristieke aardkundige, ecologische en cultuurhistorische waarden. Het gaat daarbij om elementen, patronen, structuren en processen, maar ook om ruimtelijke en landschappelijke kwaliteit in relatie tot de gebouwde omgeving.
Karakteristiek zijn vooral die elementen, structuren, patronen, processen en plant- en diersoorten die een betekenis hebben voor, of een resultaat zijn van, de landschapsvorming. Ofwel, het verhaal dat ze ons vertellen over de geschiedenis van het landschap en de samenhang hierbinnen. Identiteit is ook goed te associëren met een gevoel van vertrouwdheid en gehechtheid. Ook het principe ‘genius loci’ is in dit verband relevant. ‘Genius loci’ duidt op de kenmerkende hoedanigheid, de eigenheid van een plek. Uitgangspunt van het principe is de vooronderstelling dat een plaats of locatie inherente kwaliteiten en eigenschappen heeft, kortom een eigen ‘geest’. Hoewel ingrepen in het landschap soms onontkoombaar zijn, dient deze 'geest' altijd gerespecteerd te worden. De intentie van een ingreep moet daarom de aanvulling van het kenmerkende van het landschap zijn, niet de mutatie ervan. De intrinsieke waarde van landschap draagt op die manier bij aan het behoud en de ontwikkeling van identiteit van gebieden en regio’s. We laten ons bij ons handelen inspireren door de cultuurhistorie, het aardkundig ontstaan en de ecologie van het landschap,

zonder dat landschap te willen fixeren. Er is ruimte voor maatschappelijke, en dus ook economische, sociaal-culturele en ruimtelijke ontwikkelingen. Op die manier willen we stimuleren dat de vitaliteit van het landschap behouden blijft. Het frame van Basiskwaliteit Natuur, waarbij algemene gebiedseigen soorten zich goed kunnen handhaven, biedt veel aanknopingspunten om aan de slag te gaan met verbeteringen in het landschap ten aanzien van inrichting, beheer en abiotische condities.

Identiteit staat voor de karakteristieke aardkundige, cultuurhistorische, ecologische, ruimtelijke en visueel-landschappelijke waarden, alsmede voor de 'genius loci', het karakter of de 'eigenheid' van een plek.

3.3 Beleefbaarheid

Ons uitgangspunt is dat mensen de centrale factor vormen als het om beïnvloeding van het landschap gaat. Met mogelijkheden tot beleving van het landschap, ontstaat waardering van het landschap. Deze beleefbaarheid is te vertalen in het kunnen herkennen van de landschapshistorie (oriëntatie in de tijd), het kunnen waarnemen van de verbanden en samenhang (oriëntatie in de ruimte) en het kunnen ervaren van een zekere puurheid (rust, ruimte, stilte, donkerte) met zo min mogelijk verstoring. De meest essentiële voorwaarde voor beleving is dat een landschap bereikbaar, toegankelijk en waarneembaar is. Een dusdanig 'beleefbaar' landschap geeft invulling aan universele behoeften van geborgenheid, gehechtheid en verbondenheid. Het gaat hier niet uitsluitend om recreatieve beleving, maar om het ervaren van het landschap in alle facetten van het eigen bestaan. Dus ook bij het wonen, werken en verplaatsen. Zeker ook het ervaren van landschap in kunstzinnige vormen speelt een belangrijke rol, denk maar aan al die landschappen en landschapselementen die door schilders en tekenaars op vele manieren worden vastgelegd. Het verrichten van vrijwilligerswerk in het landschap geeft een heel andere en vaak diepe betekenisvolle beleving van het landschap.

Beleefbaarheid staat voor de herkenbaarheid, de toegankelijkheid, de geborgenheid, de verbondenheid, de puurheid (thuisgevoel, rust, ruimte, stilte, duisternis) en de waarneembaarheid van het landschap.

3.4 Bestendigheid

Snelle veranderingen, die geen historische grondslag hebben, gaan vaak ten koste van de identiteit en daarmee de kwaliteit van het landschap. Ook vragen landschapselementen om deskundig beheer. Vandaar het belang van bestendigheid. Bestendigheid wordt ook bereikt door een goede planologische afstemming en bescherming, de betrokkenheid van mensen, het ontwikkelen en benutten van sociaal kapitaal, de inzet van organisaties bij ontwikkeling en beheer en bij het zorg dragen voor structurele financiering. Bestuurlijk laat het zich vertalen in heldere verantwoordelijkheden en een bestendig beleid vanuit een lange termijn visie. Ook een goede afstemming tussen overheden, alsmede overheidsparticipatie bij bewoners- en vrijwilligersinitiatieven bevordert de bestendigheid. Van doorslaggevend belang voor bestendiging is de aanwezigheid van voldoende lokaal draagvlak. Een benadering van onderop is essentieel om meerdere redenen. In de eerste plaats ontstaat bij actief burgerschap een gevoel van (moreel) eigenaarschap, waardoor burgers zich blijvend inzetten voor het beheer van het landschap en voor behoud en ontwikkeling van verschillende aspecten van de landschapskwaliteit. In de tweede plaats zijn de publieke middelen voor professioneel beheer ontoereikend voor het in stand houden en vergroten van de landschapskwaliteit en is het wenselijk de afhankelijkheid van de overheid te verminderen.

Bestendigheid staat voor de ruimtelijk planologische bescherming, de balans van onderdelen (belangen, functies, ecologie), het draagvlak, de participatie van mensen en organisaties, de bestuurlijke betrokkenheid, het lange termijn beleid en de beschikbare budgetten.

Welkom

Doe mee!
zorg voor ons landschap
EPER ENKENPAD 12 KM

4. Onze missie

Het gaat SLG om de gezamenlijke zorg voor het karakteristieke landschap. Mensen voelen zich naar ons idee onlosmakelijk verbonden met het landschap en specifieke plekken in het landschap. Wij dragen het principe ‘genius loci’ of karakter van de plek uit naar overheden en betrokkenen in de samenleving.

We willen bereiken dat iedereen verknocht is aan zijn of haar landschap en zo tastbaar mogelijk bijdraagt aan de kwaliteit daarvan, vanuit de overtuiging dat dat het levensgeluk vergroot en bijdraagt aan welzijn, welvaart en welbevinden van zowel de mens (de menselijke samenleving) als van vele andere levende organismen (de uitgebreide samenleving).

Het is onze overtuiging dat vele bewoners en vrijwilligers gemotiveerd zijn om vanuit de behoefte aan verbondenheid met hun landschap een belangrijke bijdrage te leveren aan de landschapskwaliteit. Mensen zijn begaan met hun landschap. Wij begeleiden en faciliteren mensen op allerlei manieren bij het zo zelfstandig mogelijk uitoefenen van de actieve zorg voor het landschap. Uiteraard zijn er ook tal van andere behoeften die een rol spelen bij de keuze om zich in te zetten voor het landschap en de biodiversiteit, zoals de behoefte aan sociale contacten, lichamelijk actief zijn en de zorg voor andere levende organismen. Juist omdat veel vrijwilligerswerk groepsgewijs plaatsvindt, ontstaan er ook warme banden onderling, hetgeen vooral bij oudere vrijwilligers van grote betekenis is in het tegengaan van eenzaamheid en het voorkomen van sociaal isolement. En omdat vrijwilligerswerk veelal lokaal plaatsvindt, versterkt het ook de verbondenheid met het eigen dorp en de eigen streek. Veelal activeert het vrijwilligerswerk vrijwilligers dan ook om zich in een breder verband in te zetten voor buurt, dorp en/of streek. Ze hechten zich ook figuurlijk nog meer aan de eigen leefomgeving en de eigen gemeenschap.
Wij voeden de passie voor het landschap en bevorderen het partnerschap tussen mensen en hun landschap door hen concrete handelingsperspectieven te bieden. Deze zijn erop gericht de landschapskwaliteit te behouden, te beleven, te herstellen, te monitoren en te beheren. En om de juiste voorwaarden te scheppen voor vitale veerkrachtige streekeigen landschappen met voor haar kenmerkende biodiversiteit.

Meer dan voorheen is het onze missie om de burgers, boeren, buitenlui, bezoekers en bestuurders van Gelderland te mobiliseren om naar vermogen en al naar gelang de mogelijkheden bij te dragen aan en te genieten van de landschapskwaliteiten en de condities daarvoor te creëren. Het is tevens onze missie om overheden uit te nodigen ambitieus te zijn met betrekking tot de landschapskwaliteit en met ons als intermediaire landschapsorganisatie volop samen te werken bij het betrekken, faciliteren en ondersteunen van burgers en bewoners en de zorg die zij uitoefenen voor landschap en biodiversiteit te bestendigen.

Het is onze nadrukkelijke bedoeling dat steeds meer mensen zich overal in Gelderland inzetten voor de identiteit, beleefbaarheid van en de zorg voor het landschap en de biodiversiteit. En dat zij dat doen vanuit de overtuiging dat hen en de samenleving dat veel betekenis, welzijn, welbevinden en welvaart, alsmede een rijke en veerkrachtige biodiversiteit oplevert. Wij streven ernaar hier een zo tastbaar mogelijke bijdrage aan te leveren.

Onze missie is een oproep aan boeren, burgers, buitenlui, bezoekers en bestuurders en luidt:

Zorg voor onze karakteristieke Gelderse landschappen!

Directeur-bestuurder en medewerkers zullen deze missie in al zijn verscheidenheid en aspecten actief uitdragen. De werkorganisatie zal de missie vertalen naar concrete methoden en projecten, zodat dit beleid zichtbaar wordt in het landschap.

5. Onze werkwijze

Wij vervullen inmiddels een zeer wezenlijke rol bij het behoud en onderhoud van de kwaliteit van het Gelderse cultuurlandschap en de zorg voor de biodiversiteit. We beogen de actieve zorg voor het cultuurlandschap aan te jagen, te faciliteren, te coördineren en in te spelen op initiatieven in de samenleving, die bijdragen aan herstel en versterking van landschapskwaliteit en biodiversiteit. We zetten met onze medewerkers en middelen onze kennis, kunde en faciliteiten in om met name de inzet van vrijwilligers en bewoners voor landschap en biodiversiteit goed te laten verlopen. Maar ook om bestuurders, beslissers, boeren en bedrijven aan te moedigen bij te dragen.

5.1 Lokale landschapszorg

Het is onze strategie om zo lokaal mogelijk een zo krachtig en permanent mogelijke samenspel te bevorderen tussen vrijwilligers, bewoners, boeren, bedrijven, bestuurders en beslissers en hen daarbij handelingsperspectief te bieden, waarmee elke betrokkene in staat wordt gesteld om zijn of haar aandeel te leveren aan de karakteristieke landschapskwaliteit, de biodiversiteit en de beleving hiervan. We noemen dat lokale landschapszorg. We zijn daarbij nog nadrukkelijker dan voorheen gericht op de actieve bijdrage van vrijwilligers en bewoners om zich op tal van manieren en op tal van plekken in te zetten. We initiëren zelf activiteiten en ondersteunen vrijwilligers en bewoners om zo'n succesvol en tastbaar mogelijke bijdrage te leveren aan landschap en biodiversiteit. De provinciale schaal waarop we werken stelt ons in staat om de geografische schaal van het landschap en de samenhang in deze landschappen voor ogen te houden bij onze werkzaamheden. We kunnen op provinciale schaal tevens voldoende schaalvoordelen ontwikkelen en benutten (denk aan kennis en ervaring en betaalbare faciliteiten) en deze inzetten ten behoeve van lokale landschapszorg.

5.2 Op basis van vertrouwen en gericht op samenwerking

Voor daadwerkelijk herstel, beheer en onderhoud doen we graag een beroep op de Gelderse samenleving. We werken sterk regionaal en lokaal, zijn alert op de kansen van zowel 'bovenaf' als van 'onderop'. We werken op basis van vertrouwen bij alle betrokkenen, niet op basis van macht en opgelegde regels. Dit kan ook niet anders, want we werken op 'grond van anderen'. Zichtbare resultaten zijn essentieel om te laten zien hoe het in de praktijk werkt en uitpakt. Op deze successen bouwen we voort; van het één komt het ander (zwaan-kleef-aan). Onze rol in samenwerking verschilt per situatie. Dan weer zijn we initiator of aanjager, dan weer adviseur, dan weer verbinder en ondersteuner, dan weer coach, dan weer regelneef.

We maken ons bij bestuurders en beslissers (van overheden en organisaties) sterk voor een ambitieus beleid voor landschap en biodiversiteit, effectieve beleidsuitvoeringsinstrumenten en voldoende uitvoeringsbudgetten.

5.3 Deskundig en resultaatgericht

Sterke punten van SLG zijn de deskundigheid, de uitvoerings- en resultaatgerichtheid, het kunnen inzetten van en terugvallen op een groot netwerk van overheden, organisaties, bedrijven, bewoners en vrijwilligers, tot in de haarvaten van het landschap. We verkiezen daarbij een proactieve benadering en dragen oplossingen aan, maar schromen ook niet om dat wat niet goed gaat te benoemen. We vragen ook aandacht voor omstandigheden en beleidsvoornemens die in onze ogen afbreuk doen aan een steeds vitaler en veerkrachtiger landschap en bijbehorende biodiversiteit. We zetten ons er bijvoorbeeld voor in dat ruimtelijke ontwikkelingen gepaard gaan met herstel en versterking van landschap en biodiversiteit en dat overal in Gelderland abiotische condities weer op orde gebracht worden voor een ecologisch waardevol landschap. We zetten ons ervoor in dat overal in Gelderland de basiskwaliteit natuur weer wordt bereikt als ondergrens voor de biodiversiteit en het ecosysteem om zich überhaupt te kunnen herstellen. We zoeken daarbij de afstemming en de samenwerking met andere provinciale organisaties en bestuurders en beslissers van overheden.

5.4 Gelderland ons overal even lief

De geografische reikwijdte van SLG is de gehele provincie Gelderland. Het streven is altijd gericht op de kwaliteit van het cultuurlandschap als totaal en Gelderland is ons overal even lief. We hebben veel expertise over landschapstypen, kenmerkende landschapselementen en de voor specifieke gebieden kenmerkende biodiversiteit. Onder natuurlijke en historische landschapselementen worden, naast de bekende groene en blauwe elementen, onder meer ook historische wegen, stegen en (zand)paden, kleine gebouwde elementen en cultuurhistorische, aardkundige en archeologische elementen verstaan. We zetten ons waar mogelijk in voor verbetering van de leefgebieden aan het cultuurlandschap gebonden dier- en plantsoorten. De beschikbaarheid en de inzet van middelen kunnen van gebied tot gebied en van thema tot thema verschillen. Wij doen ons best er zoveel mogelijk middelen voor beschikbaar te krijgen.

5.5 Organisatiekracht versterken

Wat betreft de bedrijfsvoering gaat SLG door op de ingeslagen weg. Het bekostigen van het aansturen en ondersteunen van steeds meer vrijwilligers zal een uitdaging vormen, aangezien de provincie fors bezuinigt op de subsidie hiervoor. We komen zodoende in een spagaat door een grotere vraag van vrijwilligers, die we met minder provinciale middelen moeten zien te bedienen. We onderzoeken aanvullende financieringsmogelijkheden en zullen de ondersteunende faciliteiten in balans brengen met de beschikbare financiële middelen (tering naar de nering).

We streven er naar om de interne (werk)processen verder te optimaliseren, opdat we efficiënt blijven werken, veel kwaliteit kunnen blijven leveren en de prijs-kwaliteit verhouding goed blijft voor onze stakeholders en financiers. Ook de IT systemen zullen we upgraden, waarmee we de cyber security goed regelen. Het financieel pakket waarmee we werken zullen we ook toekomstbestendig maken.

Verder gaan we een actuele risico analyse opstellen over de hele breedte van de organisatie om vervolgens risico’s waar mogelijk te beperken.

We hebben de intentie om transparant te communiceren over onze bedoelingen, onze aanpak en onze activiteiten met belanghebbenden, financiers en doelgroepen. We nodigen nadrukkelijk iedereen, ongeacht geaardheid, afkomst en huidskleur uit om gebruik te maken van onze expertise en deel te nemen aan onze activiteiten. We staan altijd open voor verbeteringen en suggesties met betrekking tot onze dienstverlening. We hebben de intentie het CBF keurmerk te blijven voeren. Ook willen we de ANBI status behouden. We hanteren een Gedragscode Integriteit en onze raad van toezicht hanteert de Governance Code Cultuur, waarbij het leidend principe ‘pas toe of leg uit’ is. We zetten de samenwerking met belangrijke financiers als de provincie Gelderland, Gelderse gemeenten, de waterschappen en de Postcode Loterij en andere fondsen graag voort en zullen met hen in gesprek blijven over de wijze waarop doelen en resultaten kunnen worden behaald en wat we daarvoor nodig achten.

6. Beleidsdoelen

De statutaire doelstelling van SLG is ‘het betrekken van burgers, grondeigenaren, grondgebruikers, vrijwilligers, bedrijven, organisaties en semi(overheden) bij herstel, instandhouding, beheer, onderhoud, toegankelijk maken, beleefbaar maken en duurzame ontwikkeling van een gevarieerd en hoogwaardig cultuurlandschap in de provincie Gelderland’.

Wij willen de komende jaren verder inzetten op het ontwikkelen van actieve participatie door met name bewoners en vrijwilligers. In de eerste plaats natuurlijk om de identiteit, de beleefbaarheid, het beheer van het landschap op te pakken en daar continuïteit in te brengen. Daarbij zijn er volop kansen om tevens bij te dragen aan maatschappelijk opgaven, zoals:

- Herstel van natuurwaarden en biodiversiteit
- Herstel van natuurgebieden en ecosystemen
- Herstel van water, bodem, lucht (abiotiek)
- Uitdragen en beleefbaar maken van erfgoed, cultuur- en natuurhistorie
- Ontwikkeling van natuurinclusieve land- en tuinbouw (landbouwtransitie/biologische landbouw/regeneratieve landbouw/agroforestry)
- Natuurinclusieve energietransitie en infrastructuur (inpassing zon/wind/infra/bermen)
- Natuurinclusieve mobiliteit (ecologisch bermbeheer)
- Gezondheid en welbevinden (groengezond)
- Welvaart en economie (circulair, biobased, degrowth)
- Klimaatadaptatie en koolstofvastlegging (hittestress, sponswerking, vasthouden water, CO2 vastlegging)
- Groene schone leefomgeving (natuur dichtbij, lokale landschapszorg, fijn en gezond wonen/leven)
- Voldoende groen in steden en dorpen (gezond, afvangen fijnstof, bufferzones, biodiversiteit, verbondenheid)
- Groen groeit mee met verstedelijking (landschap, groen, basiskwaliteit natuur, biodiversiteit onderdeel van ontwerp)
- Sociale cohesie (betrokken bij elkaar, verbonden in plaats van eenzaam, groen groepeert)
- Actief burgerschap en de doe-democratie (samen dingen doen geeft energie en betekenis, houd moed erin, glas halfvol, hoopgevend, emotioneel steunend)

De maatschappelijke baten van onze activiteiten, zowel direct als indirect, verdienen het om nog beter in beeld gebracht te worden, zowel kwalitatief als kwantitatief.

Onze cultuurgeschiedenis biedt een enorme rijkdom aan verhalen en beschouwingen over de menselijke betrekkingen met natuur en landschap. Deze relatie is heel veelkleurig en het contact met de natuur is heel wezenlijk voor menselijk welzijn. Ook voor de andere levensvormen, de overige biodiversiteit, is dit heel wezenlijk. Er is een groeiend besef in de samenleving dat de natuur belangrijk is en dat wij de natuur ook nodig hebben. Maar dat de natuur ook haar eigen waarde heeft, zodat we ook ruimte moeten geven aan de natuur.

We willen dit besef verder vergroten en bewoners van steden en dorpen nog meer betrekken bij het landschap en de biodiversiteit in de eigen (leef)omgeving. Overheden en organisaties gaan we winnen voor het streven naar basiskwaliteit natuur in landelijk en stedelijk gebied en voor het doorvoeren van beleid om stad en land van tenminste 10% groenblauwe dooradering te voorzien.

Verder streven we ernaar dat iedere overheid in haar beleid opneemt dat elke ruimtelijke ontwikkeling gepaard gaat met een proportionele bijdrage aan de kwaliteit van landschap en biodiversiteit. Dat kan ook betekenen dat bepaalde ruimtelijke ontwikkelingen of ingrepen niet passen en geen doorgang krijgen of door voldoende voor landschap en biodiversiteit betekenisvolle voorwaarden te stellen aan de ruimtelijke ontwikkeling of ingreep.

Tevens stimuleren en ontzorgen we overheden om inwoners/burgers in staat te stellen zich ook zo concreet mogelijk in te zetten voor landschap en biodiversiteit. Het gaat dan om het aanjagen en faciliteren van initiatieven aan ‘de basis’ en het in de juiste rol helpen brengen van organisaties en overheden om de inzet

van burgers en bewoners aan te moedigen en te ondersteunen. SLG wil een betrouwbare maatschappelijke uitvoeringsorganisatie zijn voor overheden om burgers en bewoners te ondersteunen bij concrete werkzaamheden en resultaten in landschap en biodiversiteit in het landelijk gebied. En waar wenselijk zetten we ons ook in het stedelijk gebied in voor groen, biodiversiteit en participatie. Kansen om met middelen van fondsen hier ook aan bij te dragen laten we niet onbenut. Daar gaan we proactief naar op zoek. Ook willen we burgers beter in staat stellen aan ons werk bij te dragen door te doneren, te schenken of na te laten.

We ondersteunen overheden bijvoorbeeld met het ontwikkelen van ecologisch bermbeheer in stad en land en zien ook kansen om alle inwoners bomen, struiken en planten te laten aanplanten om ook de groenblauwe dooradering van het stedelijk gebied en de overgangen van stedelijk naar landelijk gebied en vice versa te versterken. Een voor de biodiversiteit noodzakelijke fijnmazige dooradering met voldoende robuuste landschapselementen, natuurelementen, ecologisch beheerde bermen en sloten en ecologisch waardevolle tuinen, erven, percelen en veldjes houdt immers niet op bij de gemeentegrens of de officiële grens van de bebouwde kom.

Wij komen tot de volgende beleidsdoelen voor de periode 2026-2030, waarbij we voor ieder beleidsdoel door ons haalbaar geachte beoogde resultaten hebben bepaald aan de hand van kansen en bedreigingen die we hebben geïnventariseerd.

6.1 Versterken van de landschappelijke identiteit van de karakteristieke Gelderse landschappen

1. Advies geven aan en betrekken van 5.000 grondeigenaren (burgers, buitenlui, boeren en bedrijven) over/bij aanleg en beheer van landschapselementen en recreatief medegebruik in Klompenpaden.

2. Aanleg van 1 miljoen bomen en struiken, zoveel mogelijk van autochtone herkomst en zo milieuvriendelijk mogelijk opgekweekt, bij voorkeur biologisch.

3. Bijdragen aan bescherming van autochtone bronpopulaties van wilde bomen en struiken in Gelderland.

4. Bijdragen aan meer en beter onderhouden ecologische bermen en sloten, alsmede openbaar groen o.a. door het leernetwerk ecologisch berm- en groenbeheer voort te zetten en daar voldoende middelen voor te verwerven.

5. Bijdragen aan een fijnmazige dooradering van stedelijk en landelijk gebied met bewoners om bij te dragen aan herstel en versterking van inheemse biodiversiteit.

6. Succesvolle lobby, zo mogelijk samen met provinciale partners, voor versterking van landschap in beleidsopgaven als de energietransitie, de landbouwtransitie, de klimaatadaptatie, de woningbouwopgave, de waterkwaliteitsopgaven, de brede welvaart, natuurherstel en ‘last but not least’ biodiversiteitsherstel.

7. Met raad en daad bijstaan van de provincie Gelderland en de Gelderse gemeenten bij de ontwikkeling en uitvoering van landschapsbeleid en biodiversiteitsbeleid, o.a. door het voortzetten van de regionale landschapsoverleggen en daar voldoende middelen voor verwerven.

8. Creëren van kansen voor landschapsherstel en landschapsontwikkeling, alsmede herstel van biodiversiteit, in gebiedsopgaven van overheden en daar voldoende middelen voor verwerven.

9. Het signaleren en agenderen van ontwikkelingen en aspecten die ten koste gaan van de landschapskwaliteit bij bestuurders en politici en het aandragen van oplossingen hiervoor.

6.2 Vergroten van de beleefbaarheid van de karakteristieke Gelderse landschappen

1. Aanleg van tenminste 15 nieuwe Klompenpaden, waarmee het totaal in 2030 komt op tenminste 158 Gelderse Klompenpaden.
2. Lobby voor bestendiging van Klompenpaden in provinciaal en gemeentelijk beleid en budget.
3. Klompenpaden merk goed beschermen en het merk blijven ‘laden’ zodat de merkkracht optimaal blijft.
4. De bijdragen van Klompenpaden aan brede welvaart nadrukkelijker onder de aandacht brengen van provincie, gemeenten en overige belanghebbenden, zowel kwalitatief als kwantitatief.
5. Ommetjes ontwikkelen om bewoners van steden en dorpen in contact te brengen met landschap, natuurwaarden en biodiversiteit en gezondheid (geestelijk, mentaal en fysiek).
6. Landschapsfietsroutes ontwikkelen om de beleving van landschappen voor recreatieve fietsers te vergroten.
7. Meer aandacht geven aan de betekenisvolle ervaring en de sociale impact van groen vrijwilligerswerk.
8. Ontwikkelen van nieuwe producten die de beleefbaarheid van de landschappen vergroten en die mensen doen laten ervaren wat het is om betekenisvol betrokken te zijn bij het landschap.

6.3 Vergroten van de bestendigheid van de karakteristieke Gelderse landschappen

1. Het aantal vrijwilligers van ongeveer 15.000 dat zorg uitoefent voor het karakteristieke landschap behouden en hen goed blijven faciliteren.
2. Mogelijkheden ontwikkelen voor vrijwilligers om meer projectmatig actief te zijn.
3. Deskundigheid blijven bevorderen van bewoners en buitenlui.
4. Bouwen aan gemeentelijke vrijwilligersnetwerken, die in staat zijn in te spelen op gemeentelijk beleid en een goede gesprekspartner zijn voor gemeenten.
5. Bevorderen van veilig en gezond werken bij vrijwilligers, hen op hun ARBO verantwoordelijkheden attenderen en hen jaarlijks informeren en handvatten geven om veilig en gezond te werken.
6. Lobby bij organisaties en overheden voor goede randvoorwaarden voor vrijwilligerswerk.
7. Lobby bij organisaties en overheden voor ambitieuze landschapsdoelen, effectief instrumentarium, ruime budgetten en een deskundige gesprekspartner zijn voor organisaties en overheden voor een uitvoeringsgericht landschapsbeleid.
8. Lobby voor goede controle en handhaving van de provinciale basisbescherming van landschap.
9. Lobby voor het realiseren van basiskwaliteit natuur in landelijk en stedelijk gebied door overheden (provincie, gemeenten, waterschappen).
10. Maatschappelijke baten van ons werk in beeld brengen, zowel kwalitatief als kwantitatief, en daarmee nog meer draagvlak en financiering voor onze werkzaamheden te verkrijgen.

11. De landelijke Natuurwerkdag jaarlijks in Gelderland blijven coördineren ter promotie van vrijwilligerswerk in het landschap.

12. Het continueren van de bijdrage aan een landelijke monitoring van het voorkomen en de staat van onderhoud van landschapselementen en tevens het organiseren van lokale landschapsmonitoring met vrijwilligers in de uitvoering waar mogelijk en met professionals in de uitvoering waar het niet mogelijk is met vrijwilligers.

13. Het bevorderen van zintuiglijke landschapseducatie (hoofd, hart en handen) gericht op kinderen en jongeren om betrokkenheid bij het landschap te ontwikkelen bij de jonge generatie om zo ook betrokkenheid en inzet voor later te stimuleren.

14. Het ontwikkelen en doorontwikkelen van werkwijzen en werkmethoden, communicatiemiddelen en faciliteiten om zo succesvol mogelijk bij te dragen aan handelingsperspectief voor mensen en hun bedrijven, organisaties en instituties ten behoeve van landschap en biodiversiteit.

6.4 Organisatiekracht versterken

1. Een wendbare organisatie die in staat is adequaat te anticiperen op externe ontwikkelingen.

2. Uitreiken naar onze relaties (stakeholders) om met hen te verkennen hoe wij kunnen bijdragen om ‘hun’ opgaven te realiseren.

3. Facilitaire basis op orde, ‘plat’ georganiseerd en met heldere werkprocessen.

4. Een robuuste financiële vermogens- en liquiditeitspositie.

5. Een risico-analyse opstellen en vertalen naar een plan voor het beperken van risico’s.

6. Een goedlopende projectenorganisatie neer blijven zetten voor de uitvoering van vele projecten.

7. Acquisitie voor meerjarige projecten goed vorm blijven geven door te participeren in de juiste netwerken.

8. Overgang naar volledig werken ‘in de cloud’ met eigentijdse financiële programma’s.

9. Verbreden van de financieringsbasis onder onze werkzaamheden.

10. Het werkgeluk van medewerkers vasthouden door een organisatiecultuur van waarderen, ondersteunen, begeleiden, samenwerken, collegialiteit, ontwikkelingsgerichtheid en goede en heldere interne en onderlinge afspraken.

11. Doen wat we beloven door klantgericht te werken, vlotte communicatie, professionele dienstverlening en ‘customer intimacy’.

12. Te hoge werkdruk bij medewerkers voorkomen door goede begeleiding en hulpmiddelen.

13. Blijvende aandacht voor kennis- en competentieontwikkeling van medewerkers.

14. Burgers beter in staat stellen aan ons werk bij te dragen door te doneren, te schenken of na te laten.

15. Ons 40-jarig jubileum vieren met onze stakeholders en doelgroepen.

16. Gedeeld eigenaarschap van het merk Klompenpaden.

17. Blijven investeren in professionele ondersteunende ICT en databeheer.

18. Kennis, netwerken en expertise van andere Gelderse organisaties betrekken bij onze doelen en activiteiten.

19. Participeren in LandschappenNL voor landelijke lobby en samenwerking.

20. Zichtbaarheid van SLG, de activiteiten en de opinie van SLG in de provincie vergroten, zodat steeds meer mensen SLG weten te vinden en meer bestuurders de mening van SLG willen horen.

7. Meerjarenbegroting

De beleidsdoelen worden elk jaar vertaald naar een jaarplan, waarbij in de jaarplannen uitvoeringsaccenten worden aangebracht. Deze accenten kunnen nu nog niet worden aangebracht, omdat er ingespeeld moet kunnen worden op de actualiteit. De jaarplannen worden voorzien van jaarbegrotingen.
De jaarplannen zien er in grote lijnen als volgt uit. De genoemde bedragen zijn de minimale verwachte bestedingen, waar voldoende dekking tegenover staat.

Meerjarenbegroting	2026	2027	2028	2029	2030
Investeringen in landschaps-/participatie-ontwikkeling (projecten)	2.372.956	2.500.000	2.500.000	2.500.000	2.500.000
Vrijwilligersondersteuning	588.044	560.000	570.000	580.000	590.000
Continuïteit Klompenpaden	539.000	550.000	575.000	600.000	625.000
Totaal	3.500.000	3.610.000	3.645.000	3.680.000	3.715.000

Bijlage 1 Rol en positie participatie-professionals (bron: Waardecreatie en de participatie-aanpak van Stichting Landschapsbeheer Gelderland (Van Dam, 2016))

De opleiding en ontwikkeling van het personeel zal worden gericht op de kennis, vaardigheden en competenties die nodig zijn om de veranderende rol van de organisatie, die meer inzet op het entameren, begeleiden en faciliteren van participatie en zelforganisatie, goed uit te oefenen. Per functie zal worden onderzocht in welke mate en op welke wijze hier invulling aan wordt gegeven. Daarbij zullen ieders talenten zo worden ingezet dat zij als participatie-professionals op hun best zijn.

De participatie-professional moet in staat zijn om betrokkenheid, sociaal kapitaal en het vermogen tot zelforganisatie te stimuleren en versterken. Dat betekent dat participatie-professionals in iedere situatie een passende balans moeten vinden tussen aansluiten bij wat mensen zelf willen en kunnen enerzijds en (bij)sturen vanuit doelen, (financiële) kaders en kennis die je als professial binnen SLG hebt anderzijds.

Van participatie-professionals wordt verwacht dat zij actieve burgers gepast ondersteunen in hun initiatieven, actief in lokale gemeenschappen te scouten voor potentiële nieuwe actievelingen en deze enthousiast te krijgen om actief te worden. Daarnaast dienen ze oog te hebben voor empowerment van groepen en individuen die nog steviger ‘in hun kracht’ gezet kunnen worden, en dienen ze als een soort ‘ijsbreker’ of ‘gids’ initiatiefrijke burgers op weg te helpen in ambtelijke organisaties en bijbehorende procedures. Ook wordt van de ondersteunende landschapsopbouwwerker een empathisch talent verwacht, ondernemerschap, verbindend talent, en voldoende stevigheid of informeel leiderschap om soms ook ‘nee ‘ te zeggen tegen instituties of bewoners.

SLG zal het ACTIE instrument benutten om op basis van vijf elementen (Animo-Contacten-Toerusting-Inbedding-Empathie) een passende rol te vinden voor participatie-professionals: ‘ondersteunen’, ‘stimuleren’ of ‘coproduceren’.

Leidende vragen zijn:

- Bij Animo: Kan ik aansluiten bij de motieven van de initiatiefnemers of moet ik bijsturen?
- Bij Contacten: Kan ik gebruik maken van interne samenhang of kan ik externe banden (andere bewoners en instanties) versterken?
- Bij Toerusting: Mag ik uitgaan van eigen kracht of moet ik aanreiken?
- Bij Inbedding: Moet ik uitgaan van de logica van burgers of van de logica van professionele organisaties of overheden?
- Bij Empathie: Toon ik als professional betrokkenheid of dienstbaarheid?

Het betreft dus drie soorten rollen van participatie-professionals bij het vinden van balans tussen (bij)sturen en aansluiten.

De ondersteunende rol kan worden onderverdeeld in lichtere en zwaardere ondersteuning afhankelijk van de mate van zelfredzaamheid en burgerkracht van de betrokken burgers:

Faciliteren – Ondersteunen – Empoweren – Interveniëren

Het betreft hier vier verbijzonderingen van de ondersteunende rol van participatie-professionals. Participatie-professionals kunnen ook een belangrijke rol innemen vanuit hun intermediaire positie tussen actieve burgers en de (institutionele) omgeving waarvan zij vaak afhankelijk zijn voor het realiseren van hun doelen. Deze intermediaire positie is niet alleen van belang voor actieve burgers, maar is ook een welkome hulp voor overheden die zoeken naar een andere (minder uitvoerende en meer uitnodigende of ondersteunende) rol in relatie tot landschap en landschapsbeheer. Ruimte geven en samenspel met lokaal actief burgerschap spelen dan een belangrijke rol, waarbij participatie-professionals overheden goed kunnen helpen of begeleiden.
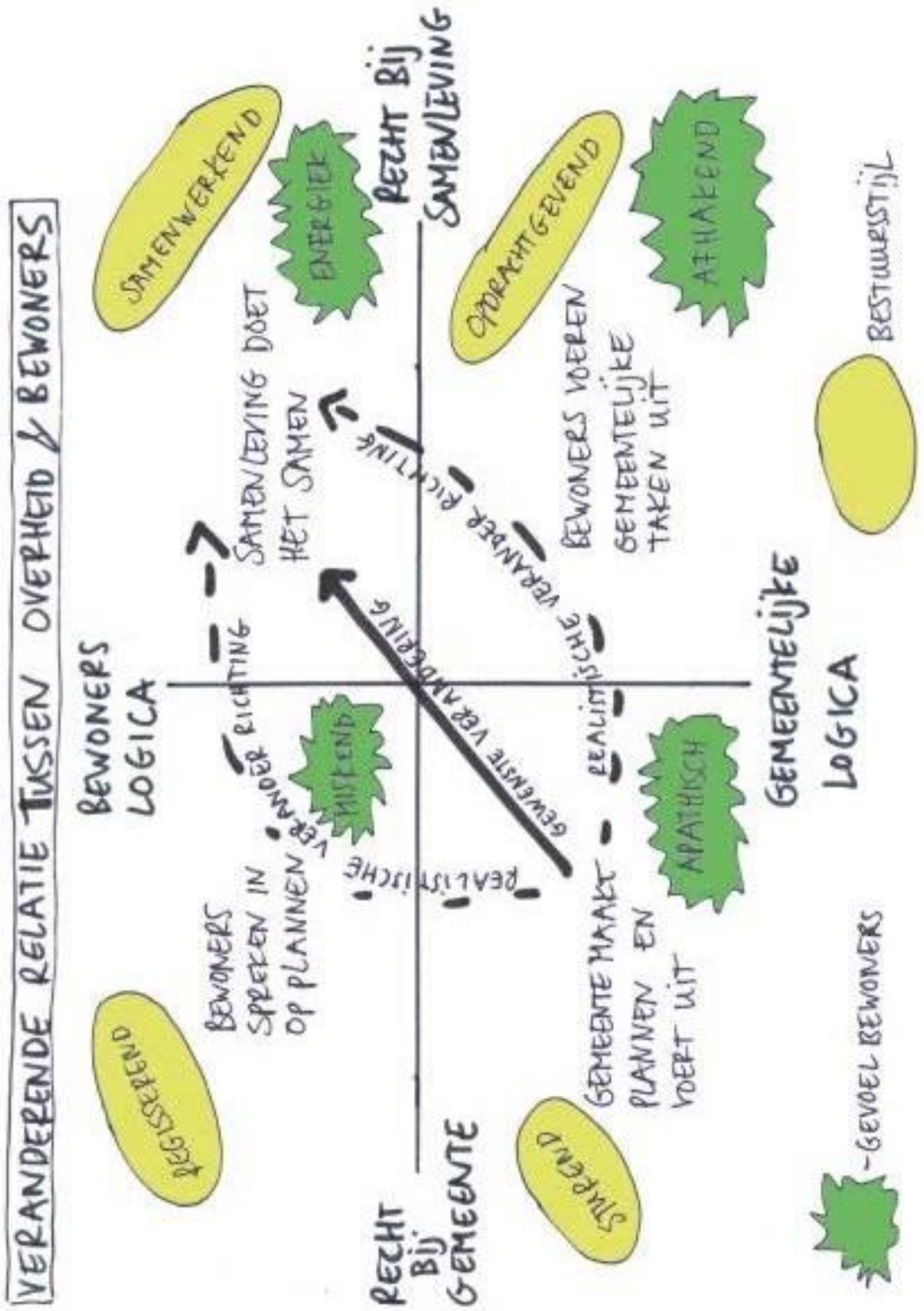
Bijlage 2 Veranderende relatie tussen overheid & bewoners (bron: Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG))